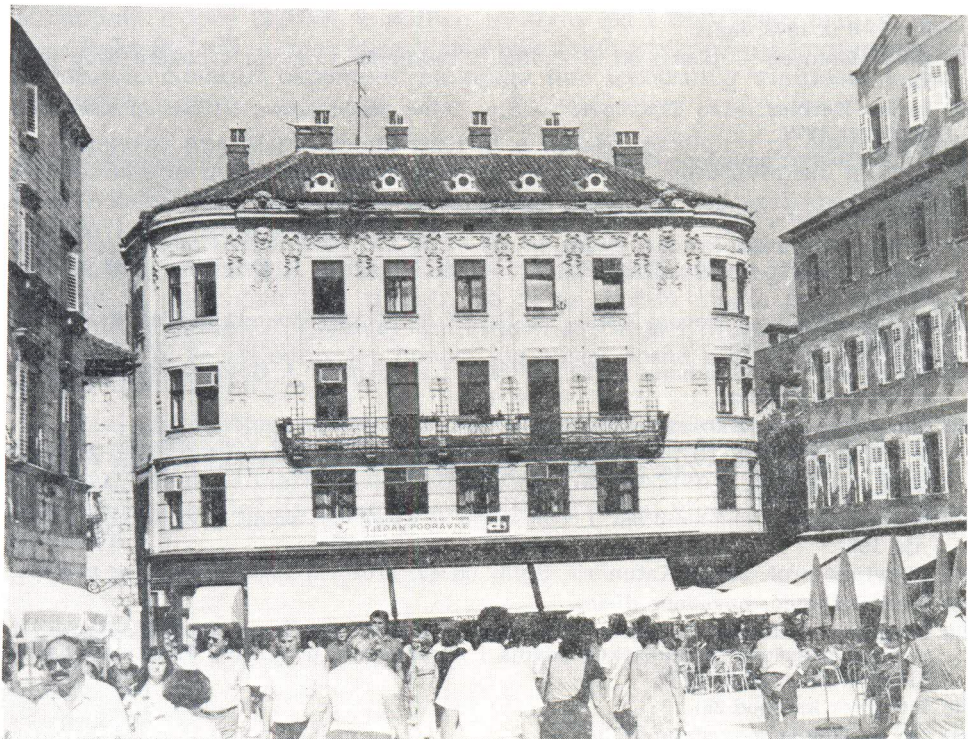

Stanko Piplović

SPLITSKI ARHITEKTI Š. NAKIĆ I J. KODL

Od eklekticizma do moderne

Palača Nakić na Narodnom trgu u Splitu izgrađena 1902.

Devetnaesto stoljeće u arhitekturi Evrope je doba povijesnog eklekticizma, takozvanih neostilova. Tada se u relativno kratkom vremenskom periodu rekapituliraju i evociraju saznanja ukupne prošlosti. To je ipak

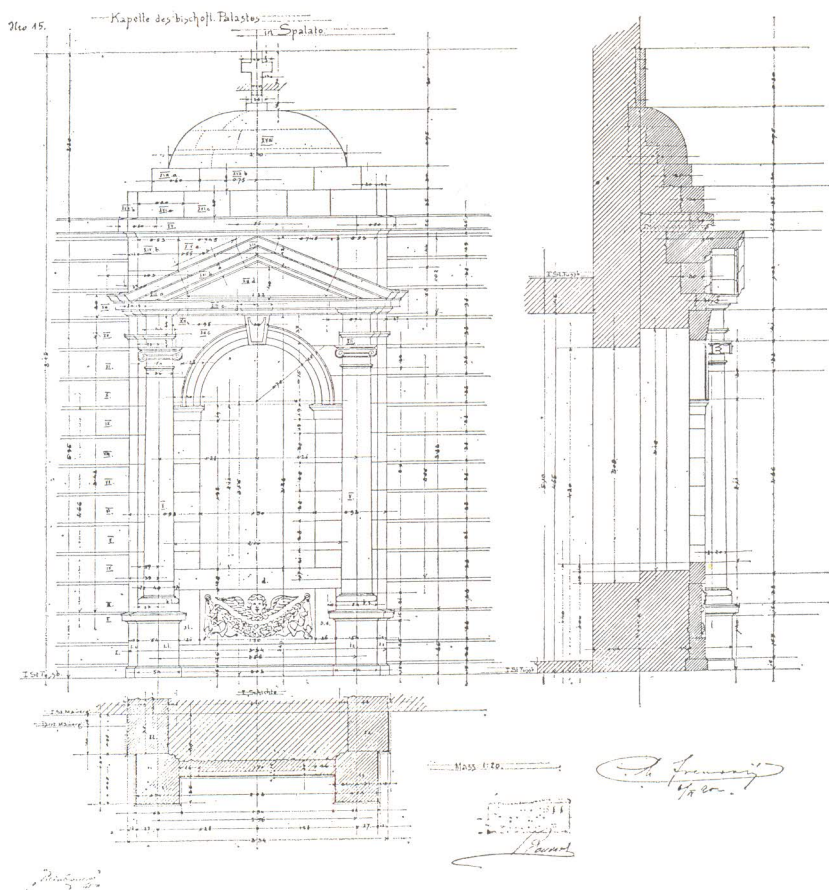
samo u formalnom smislu, jer bitno različiti društveni odnosi, munjevit razvoj znanosti i industrije donose u suštini potpuno novi kvalitet u organizaciji prostora i dotada nepoznate programe gradnje. Na samom pragu dvadesetog stoljeća javlja se secesija kao prvi vidljivi nagovještaj promjena u ustaljenim shvaćanjima. Ona će odškrinuti vrata pobjedonosnom nastupu moderne kod koje funkcija i konstruktivna čistoća postaju osnovni kreda nove estetike. Split slijedi ta kretanja sa izvjesnom vremenskom retardacijom uvjetovanom specifičnim prilikama periferije. Tu se tradicionalni barokni supstrat dugo osjeća, klasicizam je samo epizodna pojava, a nove ideje 19. stoljeća dolaze iz potpuno novog pravca, iz srednje Evrope. Na razmeđu previranja od prvih reakcija protiv historicizma pa do potpune afirmacije moderne, koja u Splitu traju tridesetak godina i odvijaju se bez potresa, dva su istaknuta stvaraoca: na početku Špiro Nakić, a na koncu Josip Kodl. Prvi je bio donekle krut i racionalan, dok je drugi komponirao svoje objekte s mnogo istančanim osjećajem.

Iako je secesija u graditeljstvu Splita relativno dobro zastupljena, možda više nego u bilo kojem drugom gradu Dalmacije, nije dosada sustavno istraživana. Samo je sporadično pisano o njoj.¹⁾ Za najveći broj zgrada ne zna se tko ih je projektirao ni točno kada su građene. Obično se uz ovu pojavu u Splitu veže ime inženjera Kamila Tončića, međutim iako su mu kreativni dometi nesumnjivo veći, zasluga da je prvi donio u ovaj kraj novi stilski izraz, vjerojatno pripada arhitektu Nakiću. Secesija u Splitu, kao uostalom ni drugdje, ne suprotstavlja se eklekticizmu nego oba izraza nastavljaju dalje paralelnu egzistenciju. U početku ne donosi ništa bitno novo u prostornom ili konstruktivnom smislu već samo drugi repertoar dekorativnih elemenata. Mogu se uočiti zdanja na kojima je stari duh sa klasičnim kompozicijama proćelja još uvijek dominantan, ali ih likovno osvježava nešto slobodnija njihova interpretacija i poneki novi ornament. Takva je npr. velika zgrada na uglu Marmontove i Omladinske ulice.

Špiro Nakić se rodio u Splitu 7. veljače 1872. godine. Otac mu je bio Visko Nakić trgovac, a majka Marijeta Luger.²⁾ Pohađao je tehnički odjel na višoj obrtnoj školi u Trstu za što mu je dalmatinski Zemaljski odbor 1889. godine dodijelio potporu od 150 forinta. Nakon toga je završio arhitektonski odsjek na Umjetničkoj akademiji u Beču. U početku je radio u građevinskom odjeljenju ministarstva. Tamo je zatim kao poduzetnik izveo više građevina za koje je, prema svjedočanstvu suvremenika, dobio brojna priznanja.³⁾ Nesumnjivo je tada u Beču, ishodištu secesije, došao u dodir s prvim pobornicima novog arhitektonskog stila, odmah ga prihvatio i primijenio njegove postavke. Kasnije se vratio u Split, 1900. godine položio stručni ispit u Zadru i dobio ovlaštenje da radi kao građevinski poduzetnik.⁴⁾ Oglašavajući svoje poduzeće, navodi da preuzima izradu projekata za sve građevinske radove od stambenih zgrada do radionica, a također i samo vođenje ili nadzor nad radnjama.

Nakići se spominju u Splitu od 18. stoljeća, a ima ih i danas u ovom gradu. Prema popisu stanovništva iz 1742. godine tada je u gradu živjela samo porodica Michiela Nakića od 9 članova i to u predgrađu Dobri.⁶⁾

Špirov otac Visko je bio ugledan građanin i poznati trgovac, radin i poduzetan. Još 1875. godine postoji njegova radnja na Trgu kruha (Piazza del pane). Glavno bogato opskrbljeno skladište s dućanom držao je dugo vremena na zapadnoj strani Gospodskog, danas Narodnog trga. Bavio se najviše prodajom i izradom namještaja i već je 1884. reklamirao veliki izbor pokućstva svih vrsta u drvu i metalu, bogat asortiman štofova, zastora, sagova, okvira za slike, ogledala te potrepština za pogrebe. Pored skladišta bila je radionica s modernim strojevima i vještim obrtnicima pa je izvodio tapeciranja i ostale radove na pokućstvu i drvodjelstvu, preuzimao dekoracije stanova i sala.⁶⁾ Godine 1880. obnovljen je antički akvedukt koji je prije mnogo stoljeća opskrbljivao Dioklecijanovu palaču pa je tako grad Split dobio tekuću vodu i to najprije preko javnih fontana. Idućih godina postupno je instalirana voda po kućama. Ostalo je zapisano da je Nakić uveo vodu na drugi kat svoje kuće na Gospodskom

Detalj istočnog pročelja biskupske palače u Splitu koju je po nacrtu Č. Ivekovića izveo S. Nakić

trgu u rujnu 1885. godine.⁷⁾ Godine 1897. otvorio je Visko još jedno pomoćno skladište nedaleko odatle s ulazom na Trgu dobre smrti (Buona morte). To je istočni kraj današnje Poljane kralja Tomislava.⁸⁾

Visko je bio dobrotvor i pomagao zaštitu umjetnina. Tako je on 1897. godine ponudio da će o svom trošku dati izraditi dovratnike glavnog ulaza stolne crkve u Splitu. Time je želio da se bogato izrezbarena krila romaničkih vratnica majstora Andrije Buvine iz 13. stoljeća, koja su tada bila pohranjena u krstionici, ponovo vrate na svoje mjesto. To je bilo vezano uz obnovu kamenih stuba od Peristila do ulaza koje su u svoje vrijeme skinute radi popravka zvonika. O tome je Frane Bulić izvjestio na petnaestoj sjednici Središnje komisije za proučavanje i uzdržavanje umjetničkih i povijesnih spomenika održane u Beču 1. listopada. Prijedlog je primljen s velikim zadovoljstvom, ali je ipak zatraženo da se prethodno izradi nacrt.⁹⁾

Na Gospodskom trgu gdje se nalazila Viskova trgovina bio je u stvari blok manjih i neuglednih zgrada s lokalima u prizemlju.¹⁰⁾ Među njima je bilo i spomenuto veliko skladište s dućanom Viska Nakića. Poslovi su mu išli dobro, ubrajan je u krug najvećih poreznih obveznika u gradu. Zato je odlučio da poruši nekoliko starih kuća i na njihovom mjestu podigne veliku palaču. On je 1899. godine pristupio rasprodaji robe uz znatno snižene cijene, jer je radi gradnje morao napustiti ove ionako prenatrpane prostorije i trgovinu preseliti u zgradu Stare biskupije sjeverno od katedrale.¹¹⁾ Već u svibnju iduće godine počelo se sa rušenjem postojećih kuća i podizanjem zidova nove palače. Projekte je napravio i radove vodio njihov sin Špiro. Kod ove gradnje istakao se kao vrstan organizator, a posebnu pažnju su izazivale vješto podignute skele.¹²⁾ Zgrada je bila završena 1902. godine.

Palača Nakić zauzima gotovo čitavu zapadnu stranu Narodnog trga. To je trokatnica s visokim skošenim krovom. Prednjom stranom je okrenuta prema trgu, dok su ostale prema susjednim uličicama. Glavno pročelje je ravno bez istaka sa zaobljenim krajevima u tlocrtu. Prizemlje je široko rastvoreno, a na svakom katu je po pet pravokutnih otvora. Prvi kat je odvojen horizontalnim vijencima i obrađen u imitaciji rustičnog zida. Preostale dvije etaže čine kompoziciju cjelinu sa plitkom ornamentikom koja naglašava vertikalnost. Dekorirana je vijencima i girlandama s trakama. Duž prvog kata je balkon s elegantnom željeznom ogradom. Čitavo rješenje djeluje mirno i odmjereno u odnosu na okolni prostor.

Gospodski trg, današnji Narodni trg a nekada Plokata sv. Lovre, formiran je još u srednjem vijeku. Na njemu je u 13. stoljeću podignut niz romaničkih kuća. U 15. stoljeću tu se grade reprezentativne javne zgrade u gotičkim oblicima, a i skoro sve stambene zgrade su dograđene pa se tada trg potpuno izmijenio.¹³⁾ Nešto manje izgradnje je bilo i kasnije. Međutim u 19. stoljeću, naglim napučivanjem i rastom grada, došlo je ponovno do radikalnih građevinskih intervencija u ovoj vrijednoj povijesnoj sredini pa ona gubi gotovo u cjelini svoju izvornu sliku. Godine 1821. srušeno je staro kazalište i vjećnica, a sve ostale zgrade su ponovno pregrađene u novim oblicima historijskog eklekticizma. Prema tome nikako ne stoji tvrdnja nekih stručnjaka da je palača Nakić narušila po-

vijesnu cjelinu Gospodskog trga, jer je trg već prije njene gradnje dobio današnji izgled. Na primjer velika kuća Dadić, odmah do Nakićeve sa sjeverne strane trga, podignuta je nešto prije, u drugoj polovici 19. stoljeća. Palača je ponovno izvana obojena već 1908. Nakić je taj posao povjerio poduzetniku Belottiju. Iduće godine prodao ju je Ljubljanskoj kreditnoj banci koja je već duže vremena imala svoju filijalu u Splitu.¹⁴⁾

Drugi posao u Splitu u kojemu je bio angažiran Špiro Nakić je izgradnja biskupske palače. Stara zgrada je izgorjela 1924. godine, ali ona već tada nije bila u funkciji nego je služila za razna skladišta, a biskupi su mijenjali svoju rezidenciju po privatnim zgradama u gradu. Bilo je dogovoreno da se podigne nova zgrada, ali se rješenje godinama otezalo. Konačno je država izvršila pritisak na biskupa da se pristupi gradnji i odobrila beskamatni zajam u tu svrhu, iako je on smatrao da je preče podizanje crkve.¹⁵⁾ Lokacija za gradnju je određena s istočne strane grada na Lučcu na mjestu kapucinskog bastiona porušenog 1885. godine. U tom dijelu na položaju baroknih utvrda iz 17. stoljeća, koje su postepeno uklanjane nakon prestanka opasnosti od Turaka, podiže se na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće niz reprezentativnih građevina u historizirajućim oblicima, najprije crkva sv. Petra, zatim biskupska palača pa režija duhana. Projekti biskupske palače su rađeni u Građevinskom odjeljenju pokrajinskog Namjesništva u Zadru, a njihov autor je arhitekt Ćiril Iveković građevinski savjetnik i referent za bogoštovne zgrade. Suradnik za razradu mu je bio tehničar Franjo Steinbauer.¹⁶⁾ I ovdje treba ispraviti navode autora koji su se u svojim radovima doticali pitanja izgradnje biskupske palače. Iz pronađene dokumentacije jasno proizlazi da njeni nacrti nisu rađeni u Beču, kao što se to dosada mislilo, nego u Zadru, a Nakić nije vršio nadzor nad gradnjom već je bio izvođač.

Za radove je raspisana licitacija, bilo je više interesenata. Pričalo se da je neki Witmann, inače meštar, putem svojih veza nastojao dobiti posao, ali ipak su radovi ustupljeni Nakiću kao najpovoljnijem ponuđaču. Gradnja palače je počela u travnju 1901. godine, Nakić je i ovdje vrlo uspješno vodio posao.¹⁷⁾ Štoviše u toku radova 1902. godine on je napravio izvedbene i detaljne nacрте za kamenoklesarske radove prizemlja pročelja.¹⁸⁾ Tokom gradnje Iveković kao projektant i njegov pomoćnik su češće dolazili iz Zadra, davali potrebna uputstva Nakiću za rad.¹⁹⁾ Već početkom 1903. radovi na palači su bili završeni, znači za nepune dvije godine što je s obzirom na složenost objekta vrlo kratko vrijeme i predstavlja još jedan izvanredan uspjeh za Nakića.²⁰⁾ Tada se po odluci Općinskog vijeća pristupilo regulaciji ulice s istočne strane palače i pribavljanju potrebnog zemljišta za novu trasu.²¹⁾

Koncem prošlog stoljeća bilo je aktualno pitanje izgradnje novog arheološkog muzeja u Splitu gdje bi se na podesan način mogli smjestiti i prezentirati mnogobrojni antički nalazi iz Dalmacije, posebno Salone, a koji su bili porazbacani po raznim zgradama u gradu.²²⁾ Bilo je više prijedloga za njeno lociranje i projekata kako bi trebala izgledati. Prvu skicu za gradnju na obali izradio je prof. Ante Bezić. Međutim 1900. godine nabavljeno je zemljište u predjelu Skalice gdje se muzej danas nalazi. Godine 1902. bio je gotov nacrt za muzej koji je izradio Špiro Nakić. Ravnateljstvo muzeja ga je poslalo Austrijskom arheološkom institutu

u Beč da kao nadležna institucija dade svoje mišljenje.²³⁾ Kakvo je rješenje ponuđeno nije nam poznato. Može se ipak pretpostaviti, s obzirom na sve što je izneseno, da je prijedlog Nakićev za novi muzej imao karakteristike secesije. Zgrada po ovom nacrtu nije izvedena, već 1914. godine po dokumentaciji koju su napravili bečki arhitekti Ohmann i Kirstein.

Kao ovlašteni arhitekt sa svojim poduzećem spominje se Špiro Nakić u službenim šematizmima do 1904. Nakon više godina provedenih u Splitu odselio se u Pulu. Tamo je 1909. imenovan upraviteljem škole za obrtničko crtanje. I tu je brzo izišao na glas. Godinu dana kasnije, kada je raspisan natječaj za veliku zgradu bolesničke balgajne mornarice, žiri pod predsjedništvom inženjerijskog pukovnika Zhulera de Orkoza, između 42 priispjela rada, ocijenio je Nakićev kao drugi.²⁴⁾ Tu se zasada gubi trag o njegovom životu i radu, koji je inače na ovom mjestu samo naznačen u okvirima mogućih saznanja.

Već zadnjih godina austrijske uprave počinju se u Splitu odražavati previranja u evropskoj arhitekturi. Iza prvog svjetskog rata u Split intenzivno prodiru nove ideje moderne. Ipak se još neko vrijeme mogu opaziti zakašnjele oznake stilova 19. stoljeća, ali se one postupno gube reduciranjem ornamenata na pročeljima, drukčijim prostornim konceptima i primjenom novih građevinskih materijala. Tako su se ovdje funkcionalistička shvaćanja u arhitekturi do kraja dvadesetih godina potpuno afirmirala. Među tadašnjim ostvarenjima treba istaknuti hotel »Imperijal« današnji »Park« koji je 1921. podignut na Bačvicama po projektu arh. F. Kaliterne i ing. V. Ivaniševića. U isto vrijeme počela je izgradnja triju tipskih kuća na Novom pazaru po projektu arh. D. Žagara. Zatim je u periodu 1923—1925. u Jonićevoj ulici sagrađena monumentalna zgrada Hipotekarne banke u kojoj je danas smještena Splitska banka. U rješenju njenog pročelja još su uvijek vidljivi jaki odrazi secesije. Godine 1926. podignuta je prizemnica carinskog i putničkog ureda u luci na početku današnjeg Gata proleterskih brigada. U periodu 1929—1930. izgrađena je velika četverokatna uglovnica osiguravajuće zadruge »Croatia« na Klaićevoj poljani po projektu arh. Z. Lukšića i arh. K. Gamulina. Tada je podignuta i zgrada osnovne škole u Velom varošu koju su projektirali ing. Deutch i arh. Freudenreich iz Zagreba. Konačno 1930. sagrađena je četverokatnica Trgovačko-obrtničke komore na obali na Matejuški po projektu F. Kaliterne.²⁵⁾ To su važnije građevine podignute u Splitu u prelaznom periodu kada dotadašnja shvaćanja nisu potpuno potisnuta, a niti novi izraz još prihvaćen.

Upravo u to vrijeme u Splitu najintenzivnije djeluje arhitekt Josip Maria Kodl za čije je ime vezana konačna afirmacija moderne u ovom gradu. To je bila prekretnica u arhitektonskom stvaralaštvu koju nisu mogli shvatiti ni neke Kodlove kolege predbacujući mu da je u svom radu dao prednost kvantiteti na štetu kvaliteta. Kodl se rodio 8. rujna 1887. u čehoslovačkom gradiću Zdice udaljenom pedesetak kilometara jugozapadno od Praga. Bio je iz siromašne obitelji. Otac mu se zvao također Josip, a majka Rozalija Havliček. Završio je Visoku tehničku školu u Pragu. Već tada je pokazao svoju darovitost i mnogo obećavao. U Split je došao kao mladi arhitekt na nagovor kolega F. Kaliterne, L. Krstulovića i drugih

s kojima je bio prijatelj još iz studentskih dana. Zavolio je ovaj grad i u njemu stalno ostao. Tu je našao svoju novu domovinu i primio jugoslavensko državljanstvo. Supruga mu je bila Ema Merlak iz Šibenika. Nisu imali djece.²⁶⁾

U to vrijeme, poslije prvog svjetskog rata, radio je u Tehničko-građevnom odjeljenju splitske općine i to u odsjeku za visokogradnju kojeg je vodio arh. Prosper Čulić. Kodl je bio zadužen za poslove novogradnje.²⁷⁾ Živio je na više mjesta u gradu. U početku je imao stan na Francuskoj obali br. 1 tj. zapadnom dijelu današnje Titove obale. Kasnije je podigao porodičnu zgradu na dnu današnjeg Prilaza VIII korpusa. Tu je kuću prodao porodici Andreis pa se preselio u Tršćansku ulicu br. 9 u zgradu koja je također bila njegovo vlasništvo. Dio ove zgrade je poslije smrti ostavio Ligi za borbu protiv raka. U svom dugogodišnjem stručnom djelovanju bio je vrlo produktivan sa širokim rasponom od urbanizma, projektiranja stambenih i javnih zgrada, uređenja interijera pa do rada u operativi i rukovodećih funkcija.

U periodu 1921—1924. godine splitska općina je sagradila tri jednokatne zgrade za urede na uglu Balkanske ceste i Sarajevske ulice današnje Ulice žrtava fašizma. One su se nalazile zapadno od nekadašnjeg Zavoda Martinis-Marchi koji je 1924. godine također uređen za smještaj općine. Adaptacije Općinskog doma izvedene su po Kodlovim nacrtima. On je uređio ulaz i reprezentativno stubište sa fenjerima. U glavnom hodniku je bila postavljena ploča na uspomenu prvog hrvatskog općinskog zastupstva 1882. godine, također Kodlov rad. Napravio je i betonsku konstrukciju u dvorani za sastanke općinskog vijeća u istoj zgradi. Uredio je rasadnik za cvijeće u vrtu Općinskog doma. U prošlom ratu ovaj kompleks je izgorio pa su 1949—1951. godine na istom mjestu sagrađene tri nove zgrade Oblasnog narodnog odbora, današnje Skupštine općine Split.

Nakon duže pripreme splitska je općina 1923. raspisala međunarodni natječaj za izradu regulacionog plana grada. Odaziv je bio velik. U proljeće iduće godine je prispjelo čak 19 radova od arhitekata i inženjera iz naše i nekih drugih evropskih zemalja. Pobijedio je mladi njemački arhitekt Werner Schürmann.²⁸⁾ U natječaju je sudjelovao i Kodl, koji je u oštroj konkurenciji renomiranih stručnjaka, dobio otkup.

Radi pomanjkanja prostora na groblju Sustipan, općinska uprava Splita je u vremenu 1920—1923. otkupila za novo groblje kompleks zemljišta u Tršćenici uz cestu za Omiš. Kodl je napravio generalnu i detaljnu osnovu za njegovo uređenje, izgleda 1925. godine.²⁹⁾ Po ovim elaboratima je izvedeno planiranje zemljišta i njegova parcelacija. Zatim je napravio nacрте za razne tipove grobnica, nacrt crkve sa grobnicom za svećenike, nacrt glavnog ulaza, upravne zgrade, gospodarske zgrade, mrtvačnice, dvorane za seciranje, predvidio prostor za eventualnu izgradnju krematorija i drugih objekata. Groblje je otvoreno 1928. godine. Od svih tada planiranih građevina izveden je samo dio zgrade mrtvačnice i dvorane za seciranje te postavljeni temelji za monumentalni ulaz.

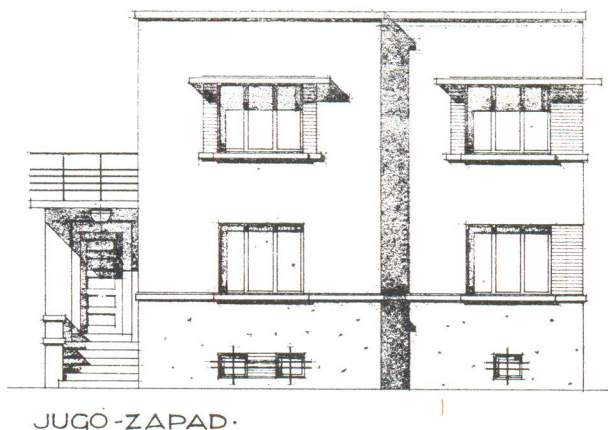
Prvo značajnije arhitektonsko djelo koje je projektirao Kodl u Splitu je zgrada Meteorološkog opservatorija na prvom vrhu Marjana. Pitanje osnivanja ove institucije pokrenuto je još 1924. što je prihvaćeno na sjed-

nici općinskog vijeća 19. ožujka iste godine te odlučeno da se financiranje izgradnje izvrši iz sredstava grada. Svi poslovi oko organizacije povjereni su ing. Eraldu Markiju kasnije prvom upravitelju. Nacrte za zgradu i pokućstvo napravio je Josip Kodl. Objekat je izveden 1925—1926. godine, a radove je vodio upravitelj općinskih poduzeća ing. L. Manola. Cement su ustupile tvornice iz okolice, nabavu instrumenata su pomogla zainteresirana ministarstva. Odmah 1. siječnja 1926. godine počela su redovita promatranja. Međutim trebalo je još upotpuniti instrumentarij i sistematizirati službu pa je tek 1. prosinca 1927. opservatorij službeno proglašen otvorenim.³⁰⁾ Zgrada opservatorija je mala jednokatnica, ali je podignuta na istaknutom mjestu na rubu kamene klisure što je za projektanta bio dosta osjetljiv zadatak. Okolna vegetacija od moćnih borova doprinijela je da objekat ipak ne djeluje nametljivo.

Kodl se uspješno bavio nekim aspektima postave skulptura i plastika na javnim prostorima, djela koja imaju ulogu kolektivne memorije te obogaćenja sadržaja i kompozicije pojedinih ambijenata. Godine 1924. osnovan je u Splitu odbor za obilježavanje 400. obljetnice smrti pjesnika i filozofa Marka Marulića. Tom prilikom je odlučeno da se ovom velikanu naše kulture podigne spomenik u Splitu. Skulpturu je izradio Ivan Meštrović. Postament od domaćeg kamena modraca izrađen je u splitskoj klesarskoj radionici Voltolini—Fabris za koji je nacrt izradio Kodl. On je napravio nacrt postolja za još jedno Meštrovićevo djelo, za grandioznu skulpturu Grgura Ninskog koja je svečano otkrivena na Peristilu 1929. godine. Teško je zasada ocijeniti da li je Kodlova zadaća bila samo u tome ili je možda imao nekog utjecaja i kod određivanja položaja za postavu spomenika.

Nadalje, po njegovoj je zamisli izrađen veći broj spomen ploča. Među njima je ploča za uspomenu na ujedinjenje, a u čast dru Anti Trumbiću, postavljena na početku marjanskog stubišta. Zatim je radio ploče na rodnoj kući Marka Marulića pa onu u glavnoj dvorani nekadašnje Gradske kuhinje nakon njene obnove 1928. godine, a dvije na crkvi Gospe od Otoka u Solinu. Konačno 1930. kreirao je još dvije ploče na Marjanu. Jedna se nalazi na sjevernoj strani pored ceste koja vodi na vrh. Ploča od bijelog kamena je ugrađena u zidić od lomljenjaka, a otraga nje je veliki gusti čempres. Natpis spominje da je čempres zasadio dr Šimun Tudor, prvi predsjednik društva »Marjan«. Druga ploča se nalazi nešto zapadnije od najvećeg vrha Marjana Telegrina. Slična joj je namjena kao i prvoj. U prirodnom kamenu samcu ugrađena je mala ploča koja označava da je tu bio čempres Ive Čipika književnika i inspektora ministarstva šuma i rudnika. Nažalost drvo je pred kratko vrijeme moralo biti otpiljeno radi bolesti, a kamen s pločom, koji je nekada bio pored puta, sada je okružen asfaltnom površinom novog parkirališta. U ovu grupu dekorativnih objekata ubrajaju se i fontane. Kodl je autor nove česme na današnjoj Uvođićevoj širini u Velom varošu. Majstorski impostirana kao vertikalna dobro odmjerenih dimenzija na povišenoj strani, oplemenjuje prostor omeđen kamenim platnima težačkih kuća. Pored toga preuredio je stare česme koje su se nalazile kod nekadašnje Realke i crkve sv. Petra na Lučcu, a bile su tamo postavljene prilikom obnove splitskog vodovoda koncem prošlog stoljeća.

NACRT KUĆE GOSP. ING. L. KRSTULOVIĆ U SPLITU · 1:75 ·
HEKTOROVIĆA UL.

DECEMBAR 1931.

Nacrt kuće L. Krstulovića u Splitu, jugozapadno pročelje, 1931.

Uz stručno djelovanje mnogo je truda Kodl uložio u promicanje veslačkog sporta u Splitu pa je bio jedan od osnivača veslačkog kluba »Gusar« i niz godina djelovao kao njegov vrlo aktivan član. Istakao se kao takmičar. Zapažen je bio nastup »Gusareva« četverca u kojem je veslao i J. Kodl zajedno s E. Bulatom, M. Milanovićem, P. Pavlovićem te kormilarom M. Niseteom na velikom takmičenju u Beogradu 8. lipnja 1922. godine. To je bio prvi nastup »Gusara« i njegov čamac je odnio pobjedu nad četvercem sušačkog »Jadrana« na Dunavu.³¹⁾ Od tada se nižu veliki uspjesi kluba posebno na prvenstvima države i evropskim šampionatima. Treba spomenuti Kodlove nastupe 1923. u Splitu i to na klupskoj utakmici u srpnju na 2000 m u četvercu te u sklopu priredbe Jadranske straže u kolovozu na 1500 m u četvercu i 1500 m u dvojcu. Na prvom jugoslavenskom prvenstvu u Crikvenici iste godine nastupio je u dvojcu, a na slijedećim 1924. u Splitu i 1925. u Beogradu takmičio se u osmercu. Sudjelovao je i na državnom prvenstvu 1926. u Novom Sadu kao kormilar »Gusareva« osmerca koji je stigao prvi. Na redovnoj godišnjoj skupštini kluba 26. studenog svi pobjednici su dobili saveznu srebrnu značku. Te godine nastupio je isti osmerac kao reprezentacija na evropskom šampionatu u Luzernu. Na državnom prvenstvu 1927. u Splitu Kodl je veslao opet u četvercu na 2000 m.

Kodl je obavljao razne dužnosti u upravi kluba. Više godina je biran za odbornika, bio je vođa puta na pojedinim natjecanjima, član časnog suda i u široj savjetodavnoj upravi. Izabran je i u posljednju prijeratnu upravu 1941. godine.³²⁾ Među brojnim trofejima koje je u to vrijeme dobio »Gusar« nalazi se lijepa plaketa Jadranske straže za outriger-četverac. Na mramornoj ploči je prikazana srednjovjekovna gusarska galija u filigranskom srebru rad zlatara Š. Čovića. Njen nacrt je izradio J. Kodl.³³⁾

Prije izgradnje novog Doma veslački klub »Gusar« je bio smješten u jednom hangaru na istočnoj strani splitske luke. Radi proširenja tog dijela obale 1926. godine sportaši nisu više mogli izlaziti na more. Tako je »Gusar« izgubio lijep položaj, a i financijski je bio oštećen jer nije dobio nikakvu naknadu. Nastale su nepovoljne prilike za rad kluba, jer je bilo teško dobiti drugo mjesto koje bi odgovaralo u maritimnom pogledu. Na to su se nadovezali veliki troškovi gradnje nove zgrade uz pomanjkanje sredstava. Ipak susretljivošću Direkcije pomorskog saobraćaja i građana uspjelo se sagraditi novi Dom u zapadnom dijelu luke na Matejuški. Dio troškova su podmirili članovi i prijatelji kluba, a pomoć su pružila i neka ministarstva i općina. Ipak za preko polovicu troškova, koji su dosegli 700.000 dinara, klub se morao zadužiti. Nacrt je izradio Kodl koji je također vršio nadzor nad radovima zajedno s arh. Kaliternom. Radnje je izvelo poduzeće ing. Ivaniševića. Za gradnju je upotrijebljen cement lokalnih tvornica »Dalmatia« Sućurac i »Split« iz Majdana. U prizemlju je bila radionica, spremište čamaca i stan čuvara. Na prvom katu se nalazila kancelarija uprave, salon, svlačionice i sanitarni čvor, a na drugom katu prostrana čitaonica i soba trenera.

U nedjelju 24. travnja 1927. svečano je otvoren novi Dom. Tom prigodom su se okupili predstavnici vlasti, sportskih klubova, kulturnih društava, brojni građani, veslači i članovi njihovih porodica. Najprije je govorio dugogodišnji predsjednik kluba dr Ivo Stalio, pa općinski načelnik, predstavnici Jugoslavenskog veslačkog saveza i Splitskog plivačkog podsaveza. Navečer je u Domu priređena društvena zabava sa plesom.³⁴⁾ Zgrada je locirana na valobranu lučice za čamce pa je tako vrlo eksponirana. Shvativši delikatnost tog isturenog položaja prema moru. Kodl se trudio da je učini što manje markantnom i u tome je uspio.

Rješavajući pitanje elektrifikacije Splita i okolice te dovoda električne energije iz Dugog Rata, napravljeni su koncem 1925. godine elaborati za glavnu razdjelnu i transformatorsku stanicu u Dujmovači lociranu uz cestu Split—Solin. Do nje je išao spojni dalekovod iz Dugog Rata, a odatle dalje zračni vodovi za grad Split te predjele Majdan—Rupotine, Sv. Kajo—Solin i Kaštela.³⁵⁾ Projekt za trafostanicu je napravio Kodl. Neki njeni uređaji su bili smješteni na otvorenom, a drugi u zgradi pravokutnog tlocrta izgrađenoj od betona. U središnjem dijelu zgrade, koji je veći po visini i pokriven kosim krovom, prostor je za poslugu i instrumente za mjerenje. U nižem dijelu sa ravnim krovom na tri strane uokolo porredane su ćelije s uklopnim i kontrolnim uređajima, transformatori te obilazni vodovi. Neposredno do ove izgrađena je još jedna manja zgrada slično koncipirana.

Godine 1926. općinsko vijeće Splita je odlučilo da se u gradu podignu tri zgrade za osnovne škole, za predjele Veli varoš, Manuš—Dobri i Lu-

čac—Grad za koje su odmah pribavljena zemljišta. Iduće godine raspisan je natječaj za projekte, pa je na osnovu toga za školu Manuš—Dobri povjerena izrada detaljnog projekta Kodlu. Gradnju je izveo ing. L. Krstulović u periodu 1928—1930. godine.³⁶⁾ Zgrada je trokatnica lomljena tlocrta, ravnih krovnih ploha u više visina. Danas je to osnovna škola »Nenad Ravlić« u Kliškoj ulici.

Još 1920. godine Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu i Srpska akademija nauka u Beogradu započele su radom oko osnivanja jedne znanstvene ustanove za proučavanje biologije i hidrologije Jadrana. Pitanje određivanja mjesta za podizanje zgrade Biološko-oceanografskog instituta bilo je jedno od najvažnijih u prethodnom postupku. Komisija obiju akademija je ocijenila da je u tu svrhu najpodesniji Split i to rt Marjana. Od općine se tražilo da i ona sa svoje strane pruži pomoć i ustupi potrebno zemljište površine oko 1,20 ha, izgradi automobilsku cestu, dade kamen za zidanje obale i zgrade, hortikulturno uredi neposredni okoliš te dovede vodu, plin i električnu struju. Općinska uprava je napravila troškovnik za ove radove čija je predračunska vrijednost iznosila 2,512.000 dinara što je trebalo da se djelomično osigura iz budžeta za 1927/28. godinu, a ostatak pokrije zajmom od milijun dinara. Prijedlog je prihvatilo općinsko vijeće.³⁷⁾

Pošto je utvrđena lokacija instituta, pristupilo se izradi projektne dokumentacije. Najprije je kuratorij zamolio općinsku upravu da se u građevinskom odsjeku naprave skice. Kodl je dao prvo rješenje koje je imalo za cilj da se utvrdi kakva i kolika bi se zgrada na rtu Marjana mogla podići. Neke stručne i materijalne okolnosti bile su razlogom da ove, po ocjeni investitora, vrlo uspjele skice nisu prihvaćene kao podloga za razradu projekta. Na sjednici kuratorija 14. veljače 1930. uz sudjelovanje arhitekta M. Pilara odlučeno je da se raspiše uži natječaj za izradu nacрта na koji su pozvani arhitekti B. Nestorović iz Beograda, E. Šen iz Zagreba, I. Vurnik iz Ljubljane i F. Kaliterna iz Splita. U odbor za ocjenu izabrani su akademici arhitekti M. Pilar i Č. Iveković te akademici Ž. Dorđević i V. Vouk. Na posebnu molbu Kodla odobreno je da se i on pridruži natječaju, ali bez ikakve obaveze sa strane kuratorija. Svi pozvani su se odazvali i dostavili pravovremeno nacрте do 3. svibnja. Na sjednici kuratorija i žirija utvrđeno je da nijedan ne odgovara potpuno traženim uvjetima. Nacрти Šena i Vurnika su ocijenjeni kao neprihvatljivi, dok oni koje su izradili Kodl, Nestorović i Kaliterna sadrže mnogo pojedinosti koje su upotrebljive. Iza toga je pozvan Kaliterna da izvrši preinake na svom rješenju i izradi konačne nacрте.³⁸⁾

Iako Kodlov rad nije prihvaćen, povoljna ocjena koju je dobio u konkurenciji s uglednim arhitektima bila je veliko priznanje. Nasuprot rješenju Kaliterne koje ima elemente tradicionalnog primorskog tipa, kako je to uostalom u propozicijama i traženo, Nestorovićeve teške građevine koja je još uvijek održavala shvaćanja prošlog stoljeća, smogao ali i formalističkog valjkastog korpusa Vurnikovog koji se nije mogao uklopiti u prirodno okruženje, Kodl je predložio potpuno suvremeno oblikovanu građevinu koja se kompozicijom uspješno stopila s okolišem. Dana 30. listopada 1930. predstavnici zainteresiranih institucija i splitske općine, među kojima je bio i Kodl, pregledali su buduće gradilište pa su tom

Kuća Čorak na Obali JNA u Splitu sagrađena 1924. po nacrtu J. Kodla

prilikom uz ostalo utvrđene i granice kompleksa. Konačno rješenje F. Kaliterne, po kojemu je zgrada izvedena 1932—1933, nosi oznake njegove prve ideje u pogledu oblikovanja, ali i kompoziciju masa kako ih je zamislio Kodl.

U okviru općinskog odsjeka za novogradnju napravljeni su do 1930. još mnogi projekti. To rano razdoblje najplodnije je u Kodlovom stvaralaštvu kako po broju objekata tako i po njihovoj kakvoći. Osim već navedenih elaborata, uradio je tada osnovu i skice nove Osamnice dovršene 1933. godine. To je današnji zarazni paviljon bolnice na Firulama u Splitu. Zatim je radio dokumentaciju za zgradu Iseljeničkog doma na zapadnoj obali koji međutim nije izveden, za obdanište u bivšoj Zagrebačkoj ulici, podignuto 1928, o trošku općine. Koncem 1927. dovršio je projekt i troškovnik nove klaonice u Solinu pa je općinska uprava odmah pristupila nabavi zemljišta za gradnju.³⁹⁾ Slijede nacrti stambenih zgrada za činovnike na Solinskoj cesti, tranzitnih skladišta i carinarnice podignutih 1935—1938. godine na gatu sv. Duje u splitskoj luci i na kraju nacrti za više kioska po gradu te javne sanitarne čvorove u Splitu i Solinu. Jedan od tih javnih kiozeta je bio u Ulici ispod Grota koja je nekada išla kroz središnju dvoranu Dioklecijanove palače i spajala Peristil s obalom.

Koncem 1927. općina ga je zatvorila iz higijenskih razloga. Na njegovom mjestu sagrađen je novi dobro uređen.⁴⁰⁾

Kodl je pomno pratio sve događaje na uređenju Splita. To najbolje ilustrira situacija u vezi s izgradnjom banske palače. Naime nakon ustanovljenja Primorske banovine 1929. sa sjedištem u Splitu, pokrenuto je pitanje zidanja palače za smještaj ove ustanove. Godine 1930. bilo je odobreno da se ona locira na državnom zemljištu južno od Pazara u luci između Mletačke obale i Strosmajerove obale gdje su se nalazile zgrade carinarnice, financijskih vlasti, režija duhana i druge ustanove. Bio je raspisan natječaj za izradu skica i napravljeni nacrti, ali je sve odgođeno zbog teških prilika. Kako su uredi banovine bili rastrkani na više mjesta u privatnim zgradama, ponovno je početkom 1934. postalo aktualno pitanje izgradnje nove palače. Ali baš 1935. Josip Smodlaka je predložio podizanje nacionalnog spomenika u ovom dijelu grada, pa je u vezi s tim ponuđeno drukčije uređenje cijelog prostora. Po njegovom mišljenju banske dvore ne bi trebalo graditi na predloženom mjestu već sjevernije na samom Pazaru, a kuće prema moru da se poruše i tako ispred dobije prostran trg. Time bi se otkrile i vizure na jugoistočni dio Dioklecijanove palače. Ovu ideju su razradili inženjeri P. Senjanović i J. Pičman. U vezi s tim krupnim urbanističkim zahvatom Banska uprava se obratila Gradskom poglavarstvu neka ispita postoji li mogućnost za njegovu realizaciju.

Nato je poglavarstvo sazvalo užu krug inženjera i arhitekata, među kojima su bili D. Matošić, F. Kaliterna, D. Žagar, I. Ivačić, J. Kodl i L. Stella da iznesu stručni stav. O tome se raspravljalo i u javnosti, posebno u udruženju inženjera i arhitekata, a mnogo je pisano i u tisku. Kodl je kritizirao ideju izmjene regulacionog plana u smislu da se ispred Dioklecijanove palače poruše sve zgrade radi vizure iz daljine. Njegovo je mišljenje bilo da je to štetno, jer je puno bolje i ugodnije da se palača promatra iz jedne ulice nego s trga tim više što je južno proćelje tokom vremena doživjelo mnogo promjena. Pošto je istočni zid palače mnogo bolje očuvan, trebalo bi tu vizuru očuvati tako da se ne zida zgrada banovine na Pazaru. Isticao je kako je novo radikalno rješenje skupo pa zato i nerealno. Stoga je zagovarao da se banska palača ipak zida na ranije određenom mjestu na uglu Mletačke obale i Tvrtkove ulice.⁴¹⁾ Mišljenja stručnjaka o lociranju palače su se dosta razilazila, čak je i Kodl napravio neke skice. Ipak od svih ovih kombinacija nije bilo ništa, već je banska palača 1940. godine izgrađena na zapadnoj strani luke.

U to vrijeme sve više se nametala nužnost uređenja čitavog prostora zapadne obale. Na njenom početku, bliže gradu uz samo more, pristupilo se već 1935. gradnji hotela »Ambasador« današnjeg Doma JNA. Za rješenje je bio raspisan natječaj pa je na osnovu toga Kodl dobio zadatak da izradi izvedbeni nacrt. Bilo je više prijedloga kako bi trebao izgledati ovaj predio. Jedan od novijih je napravljen prvih godina iza drugog svjetskog rata kada su arhitekti N. Šegović, M. Markovina, B. Prvan i J. Kodl izradili idejni plan regulacije. Tada je bilo predloženo da se duž zapadne obale izgradi niz slobodnostojećih stambenih i poslovnih zgrada, relativno male visine i povučениh od mora koliko je to moguće tako da bi ispred ostalo što više slobodnog prostora.⁴²⁾ Iako ovo rješenje nije realizirano, neke njegove postavke su uvažene kod novije izgradnje ovog područja.

U periodu između dva rata Kodl je projektirao veći broj stambenih i obiteljskih zgrada. Godine 1924. sagrađena je po njegovim nacrtima kuća Čorak.⁴³⁾ Nalazi se na Obali JNA na raskršću sa Segetskim prilazom. Ima vrlo razigrane volumene, ali i oblike koji nisu baš tipični za Kodla. Negdje koncem dvadesetih godina projektirao je kamenu kuću za političara i književnika Antu Tresić Pavičića. Dignuta je s južne strane na Šetalištu M. Pijade. Njegovo djelo je i trokatnica Tramontana u ulici Čajkovskog br. 10. Radio je i dvije vile na raskrscu Georgi Dimitrova i Hektorovića ulice na Firulama za ing. Mihajla Kargotića, splitskog načelnika, i ing. Lovru Krstulovića, poduzetnika. Ova posljednja je podignuta oko 1930. Prvobitno je imala terasu, ali je u prošlom ratu pokrivena crijepom. Kako je parcela bila vrlo nepravilna, i tlocrt kuće je riješen s brojnim uglovima. Kodl je također napravio nacрте za stambenu zgradu na četiri kata u Starčevičevoj ulici br. 13, stambenu uglovnicu na križanju Ulice prvoboraca i Ribarove izgrađenu 1933, zatim vilu na imanju Matković u Duilovu koja je imala nekoliko soba u nizu sa terasom ispred i podrumom, a nešto dalje u polju gospodarsku zgradu. U posljednjoj je danas smješten Institut za jadranske kulture.

Godine 1940. projektirao je vilu kap. Eugena Matkovića kod uvale Kašjuna na južnoj strani Marjana, ali ona zbog rata nije izvedena. Mnoge od spomenutih zgrada izvelo je veliko građevinsko poduzeće Lovre Krstulovića i Mihajla Kargotića sa sjedištem u Splitu. Kodl je pored službe na općini radio i u projektnom uredu tog poduzeća za njegove potrebe i to nacрте zgrada kao i statičke račune.⁴⁴⁾ Nakon rata koncem 1946. godine poduzeće je nacionalizirano pa je od njega nastala današnja GRO »Pomgrad«.

U veljači 1941. godine otvoren je u Splitu na Peristilu novi lokal s malom kavanom restoranom. Cilj je bio da se poboljšaju ugostiteljske usluge stranim turistima, što je omeo ratni vihor koji se upravo razbjesnio nad Evropom. Vlasnik, poznati hotelijer iz Praga Brazda, dao je kavani ime »Luxor« koje je nosio i jedan njegov hotel u Pragu. Na otvorenje Brazda je pozvao predstavnike uprave, Arheološkog muzeja, turističke agencije »Putnik« i tiska da razgledaju novi lokal. Njegove intimne i jednostavne prostore uredio je Kodl. On je racionalno iskoristio svaki metar triju malih prostorija pa je u njima bilo mjesta za šezdesetak gostiju. Kodl je oblikovao interijer te napravio nacрте za drveni i metalni namještaj koji su činile četvrtasti stolići s okruglim foteljama.⁴⁵⁾

Pri komponiranju zgrada Kodl je jasno dijelio funkcionalne cjeline pa su mu tlocrti razvedeni, a provodio je i diferencijaciju po visini. Stoga su mu objekti najčešće sastavljeni od više različitih kubusa razigranog, ali ipak smirenog, ritma i čistog izraza. U pogledu gradiva na prvom mjestu je beton bez upotrebe kamena za zidove, pa se time Kodl odvajala od svojih kolega arhitekata, koji su bili dosta podložni lokalnoj tradiciji. I u oblikovanju je potpuno slobodan od bilo kakvih reminiscencija na prošlost ili regionalizam. Gotovo sve njegove zgrade imaju ravan krov što je također bila rijetka pojava u Splitu u to vrijeme. Pročelja su žbukana, a samo su mjestimično plohe zidova između otvora obrađene s vidljivom opekom. U svom opsežnom opusu Kodl je neminovno morao zapasti u izvjesnu maniru po kojoj su njegovi objekti lako prepoznatljivi. To su stepenasti

parapeti na terasama i ravnim krovovima te istaknuti vijenci u obliku ploča koji se lome i mijenjaju visinu. Takva sekundarna plastika još više razigrava linije zgrada pa ukupni utisak obilježava mekoća i nepretencioznost. U nekim radovima Kodl je ipak na pritisak vlasnika i iz drugih razloga ostupao od svojih načela. Kodl se u svom kreativnom djelovanju zalagao za afirmaciju tada avangardnih urbanističkih i graditeljskih stremjenja Evrope. Iskazao je krajnju dosljednost i upornost u provođenju novih ideja. Njegova djela i danas privlače pažnju iskrenošću i čistoćom izraza.

U doba talijanske okupacije Kodl je bio veoma aktivan kao ilegalac. Godine 1943. se prebacio na oslobođeni teritorij, a odatle u Italiju. U apulijskom gradu Lecce surađivao je s Cvitom Fiskovićem, koji je održavao vezu s anglo-američkom vojnom komandom, oko organizacije prihvata zbjega sa Visa i njegova smještaja. Na toj dužnosti je bio brz, aktivan i snalažljiv u raspoređivanju ljudi, nabavkama materijala i hrane.

Nakon oslobođenja sve akcije na izgradnji ratom opustošenog Splita odvijale su se preko tehničkog odjela Gradskog narodnog odbora. U rujnu 1945. godine izdvojeno je iz njegovog sastava građevinarstvo i osnovano Gradsko građevno poduzeće. Ono je u početku brojilo svega 116 radnika i raspolagalo minimalnim sredstvima za rad. U veljači iduće godine nastavilo je djelovati kao Oblasno građevno poduzeće za Dalmaciju, a 1947. je dobilo ime »Konstruktor« koje i danas nosi.⁴⁶⁾ Prema sačuvanim personalnim podacima, Kodl je radio u ovoj radnoj organizaciji u periodu 1. I 1946—30. II 1948. kao upravitelj. Sudjelovao je u rukovođenju radovima na obnovi razrušenih gradova i sela u Dalmaciji. U prošlom ratu početkom 1944. pogodila je avionska bomba crkvu sv. Petra na Luću. Čitava građevina je porušena osim zvonika koji je ostao uspravan, ali oštećen. Radovima na njegovom uklanjanju u ožujku 1946. rukovodio je upravo Kodl. Miniranje je vrlo uspješno provedeno. Ovo je samo jedan od brojnih sličnih pothvata naveden radi ilustracije, koje je u to teško vrijeme izveo. Kraće je vrijeme bio suradnik Urbanističkog biroa za Dalmaciju u Splitu. Vodio je izgradnju predsjedničke rezidencije i luke na Brijonima gdje je proveo nekoliko godina. Time mu je ukazano veliko povjerenje.

Pored intenzivnog stručnog rada bio je živo uključen u društvena i politička zbivanja. Za svoj svestrani rad odlikovan je Ordenom zasluga za narod te Ordenom bratstva i jedinstva. Preminuo je u Splitu 27. rujna 1971. u dubokoj starosti u 84. godini.⁴⁷⁾ Plodnom, bogatom i raznovrsnom djelatnošću ostavio je vidan trag u izgradnji Splita, posebno između dva rata, i bio jedan od najmarkantnijih stvaralaca toga doba.

BILJEŠKE

- 1) Navodimo dva važnija rada o tome. Nevenka Božanić-Bezić: *Prilog proučavanju secesije u Splitu*. Peristil, Zagreb 1965/66. broj 8—9. Duško Kečkemet: *Splitski arhitekti prošlog stoljeća*. Slobodna Dalmacija, Split, 4. VIII 1951.
- 2) Drugo Špirovo ime je Juraj, kum na rođenju mu je bio trgovac Ivan Savo, roditelji su mu se vjenčali 1869. Knjiga rođenih sv. Duje u Splitu od 25. V 1871—19. III 1875.
- 3) *Umjetnost*. Narod, Split 5. XI 1889. — Š. Nakić. Jedinstvo, Split, 10. VIII 1900.
- 4) G. Š. Nakić, Jedinstvo, 6. VI 1900

- 5) Matične knjige rođenih u Splitu (stare matice), knjiga X, XI, XIV i XV, Historijski arhiv Split. — Danica Božić-Bužančić: *Prilog poznavanju stanovništva Splita u XVIII stoljeću*. Gradnja i prilozi za povijest Dalmacije, Split 1974, svezak 8, str. 180 i 217.
- 6) Brojni oglasi u splitskom listu L'avvenire 1875. godine. — *Fabrica Mobili*. Narod, 13. IX 1884.
- 7) *Acqua*. Narod, 12. i 19. IX 1885.
- 8) *U novom skladištu V. Nakića*. Jedinstvo, 14. V 1897.
- 9) *Središnje povjereništvo za umjetničke spomenike*. Smotra Dalmatinska, Zadar, 13. XI 1897.
- 10) Stanje se vidi u katastarskom elaboratu općine Split izrađenom 1831. godine: Fog. XIV, Allegato in quadrupla Scala alla Mappa originale di Spalato i Protocollo delle particelle degi edifizij. Historijski arhiv u Splitu.
- 11) Jedinstvo 15. IX 1899. — *G. Nakić*. Jedinstvo, 19. X 1900.
- 12) *G. Nakić*. Jedinstvo 1. V 1900. — *G. Špiro Nakić*, Jedinstvo 5. X 1900.
- 13) Cvito Fisković: *Izgleđ splitskog Narodnog trga u prošlosti*, Peristil, 1954, svezak I.
- 14) *Na Gospodskome trgu*. Naše jedinstvo 23. VII 1908. — *Veliku lijepu kuću*. Naše jedinstvo, 22. V 1909.
- 15) *Biskupska palača*. Jedinstvo, 29. V 1906.
- 16) Nacrti se čuvaju u Historijskom arhivu u Splitu. Sastoje se od izvedbenih projekata 1:50 i 1:100 te detalja 1:20 i 1:25. Neki su listovi originalni na pausu, a neki njegove kopije. Samo nekoliko od pohranjenih listova su iz 1900. i 1901. godine, dok ih je većina rađena u svibnju i lipnju 1902. Najčešće imaju na donjem rubu potpise i to: lijevo Steinbauer ili Žagar, u sredini Bouvard, a lijevo Č. M. Iveković s datumom. Na jednom mjestu je potpis nadinžinjera A. Save voditelja kotarskog građevinskog ureda i inžinjera K. Musanića građevnog nadzornika.
- 17) *Blaženi Witmann*. Jedinstvo 10. VIII 1900. — *Gdje je taj blaženi Witmann?* Jedinstvo 10. VIII 1900. — *Biskupska palača*. Jedinstvo, 16. IV 1901.
- 18) Među nacrtima biskupske palače u Historijskom arhivu u Splitu čuva se i jedan list detalja kamenarskih radova s potpisom: Spalato 12/III 1902. S. Nachich. Na drugom listu, na kojemu je za razliku od ostalih gdje su natpisi na njemačkom legenda na hrvatskom, a prikazana je kamena obloga prizemlja zapadnog i istočnog pročelja utisnut je pečat: Architetto Spiro Nachich Maestro Costruttore Spalato.
- 19) Vidjeti o tome u pismu F. Bulića namjesniku E. Handelu. Arhiv Arheološkog muzeja u Splitu br. 106/muz. od 6. IX 1902.
- 20) U Historijskom arhivu u Splitu čuvaju se i kolaudacioni nacrti koje je proveo H. Kouhlin.
- 21) *Regulacija novog obć. puta*. Jedinstvo, 27. I 1903.
- 22) Neda Anzulović: *O historijatu gradnje Arheološkog muzeja u Splitu*. Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, Split, 1981.
- 23) Dopis Austrijskog arheološkog instituta kojim se javlja da je nacrt primljen br. 693 od 24. X 1902. zaveden je u protokolu Arheološkog muzeja u Splitu pod br. 138/m.
- 24) *Naš vrijedni sugrađanin*. Naše jedinstvo 23. III 1909. — *G. Špiro Nakić*. Naše jedinstvo, 2. III 1910.
- 25) Slavko Muljačić: *Kronološki pregled izgradnje Splita u XIX i XX stoljeću*. Zbornik DIT-a, Split 1958.
- 26) *Leksik prezimena SRH*, Zagreb 1976, str. 305 i 417.
- 27) *Splitski almanah i adresar*. Split 1925, str. 209. — *Splitski almanah za god. 1925—1926*. Split 1927, str. 51.
- 28) *Regulacioni plan grada Splita*. Novo doba, Split, 17. X 1924. — *Zaključak jurya o regulacionom planu*. Novo doba, 21. X 1924. — Stanko Piplović: *Zaštita graditeljske baštine u prvom urbanističkom planu Splita*. Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske, Zagreb 1982/83, broj 8—9.
- 29) Petar Lovrić: *Groblje Lovrinac u Splitu*. Hortikultura, Split 1973, br. 4 str. 124.

- 30) *Formalno otvorenje gradskog meteorološkog opservatorija na Marjanu*. Novo doba Split 30. XI 1927. — Erald Marki: *Povodom formalnog otvorenja Gradskog meteorološkog opservatorija*. Novo doba, 3. XII 1927.
- 31) *Veslačko društvo »Gusar« u Splitu*. Pučka prosvjeta, Split, 1927, br. 7. — *Lijepe uspomene iz »Gusarove« prošlosti*, Novo doba, 11. VI 1932.
- 32) Duško Marović: *Veslački sport u Splitu 1890—1941*. Split 1981, (rukopis). — 60 godina VK »Gusar« Split, Split 1974.
- 33) *»Dom Gusara« u Splitu*. Jadranska straža. Split 1927, br. 6.
- 34) U tadašnjem splitskom dnevniku Novo doba tijekom 1927. godine objavljeni su brojni prigodni članci. Navodimo najvažnije: *U fond novog »Gusarevog« Doma*, 25. III — *Za gradnju novog »Gusarevog« Doma*, 29. III — *Fondu »Gusara«, 7. IV* — *U fond »Gusara« za gradnju Doma*, 8. IV — *Svečano otvorenje Doma Gusara*, 19. IV — *Prigodom otvorenja Doma Gusara*, 21. IV — *Otvorenje Doma Gusara*, 22. IV — *Novi Dom »Gusara« u Splitu*, 23. IV — *Svečani otvor Doma »Gusara«, 25. IV* — *Razvitak športa u Splitu*, 24. XII.
- 35) Petar Jutronić: *Prikaz elektrifikacije Dalmacije i energetska situacija*. Zbornik DIT-a, Split, 1958, str. 449.
- 36) Branislav Radica: *Novi Split*, Split, 1931, str. 189.
- 37) O ovom pitanju vidjeti napise u dnevniku Novo doba 1927. godine: *Za oceanografski institut u Splitu*, 4. IV — *Još o biološko-oceanografskoj stanici u Splitu, zašto rt Marjan, a ne uvala Kašun?* 5. XI — *Oceanografski institut na Marjanu, predlog općinskog upraviteljstva*, 29. X.
- 38) V. Vouk: *Biološko-oceanografski institut*. Ljetopis JAZU, sv. 43, Zagreb, 1931.
- 39) *Gradnja klaonice u Solinu*. Novo doba, 6. IX 1927. — *Dnevni red sjednice općinskoga vijeća*. Novo doba, 20. IX 1927.
- 40) B. Radica o. c. str. 126—127. — *Ispod Grota*. Novo doba, 5. X 1927.
- 41) *Saopćenje Kr. Banske uprave Prim. banovine o zidanju banske zgrade*. Novo doba, 1. i 2. IV 1936.
- 42) Ć. Čičin Šain, B. Pervan, Z. Vekarić: *Direktivna regulaciona osnova grada Splita*. Urbanizam-arhitektura, Zagreb, 1951, br. 5—8 str. 20.
- 43) Slavko Muljačić: *Historijat izgradnje priobalnog pojasa u splitskoj luci, od Matejuške do Sustipana (1850—1960)*. URBS, Split, 1961, str. 57.
- 44) Prema sjećanju ing. Mihajla Kargotića i ing. Igora Krstulovića, sina ing. Lovre Krstulovića, za koje je radio arh. Kodl.
- 45) *»Luxor« na Peristilu*. Novo doba, 14. II 1941.
- 46) *Uz 40-tu obljetnicu »Konstruktora«*. *Razvojni put kolektiva*. Čovjek i kolektiv, list GRO »Konstruktor«, Split, rujan 1985.
- 47) Povodom smrti Kodla objavljeno je više nekrologa u kojima se nalazi dosta ali i nekih netočnih podataka o njegovom životu i radu. Navodimo važnije. *Arhitekt Josip Kodl (1887—1971)*. Bilten Urbanističkog zavoda Dalmacije, Split 1971, br. 6, str. 47—48. — *In memoriam arh. Josipu Kodlu*. Slobodna Dalmacija, Split, 29. IX 1971. — Bude Prvan: *In memoriam arh. Josipu Kodlu*. Čovjek i prostor, Zagreb 1971, br. 224. Niko Armanda: *Djelo Josipa Kodla*. U povodu godišnjice smrti splitskog arhitekta, Slobodna Dalmacija, 29. IX 1972.